
ҒТАХР
11.15.76
11.15.25

Роза Нұртазина¹, Найла Мұхтарова²

*¹Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ профессоры, саяси ғылымдар докторы
(Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан)
e-mail: nurtazina_ra@enu.kz,*

*²Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ докторанты
(Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан)
e-mail: Naila_mukhtarova@mail.ru*

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТЫЛҒАН ТҮРҒЫНДАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ПОРТРЕТІ: ҮРДІСТЕР МЕН ӨЗГЕРУ ДИНАМИКАСЫ

Аңдатпа. Халықты жұмыспен қамту еңбек нарығын дамытудың негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің, сондай-ақ халықтың экономикалық белсенділігін арттырудың мемлекеттік саясатының тәсілдерін жетілдіру үшін қазіргі кезеңдегі елдің жұмыспен қамтылған халқының құрылымы мен ерекшеліктерін зерттеу ерекше маңызға ие. Мақалада Қазақстанның жұмыспен қамтылған халқының негізгі тенденциялары мен ерекшеліктеріне талдау берілген. Ресми статистикалық мәліметтер негізінде автор жұмыспен қамтылған халықтың жас және жыныстық құрамын, экономикалық қызмет түрлері бойынша, тұрғылықты жері бойынша, жұмыс жағдайы бойынша, сондай-ақ лауазымы мен мамандығы бойынша бөлінуін ашып көрсетті. Сонымен қатар, автор жұмыспен қамту саласындағы құжаттар мен ақпараттық-сараптамалық материалдарды жан-жақты талдау негізінде анықталған тенденциялар мен ерекшеліктердің себептері туралы тезистерді алға тартты. Жалпы, мақалада Қазақстандағы жұмыспен қамтылған халықтың негізгі сипаттамалары туралы деректер жүйеленіп, бірқатар практикалық ұсыныстар әзірленген.

***Түйін сөздер:** жұмыспен қамту, еңбек нарығы, жұмыссыздық*

Роза Нуртазина, Найла Мухтарова
СОЦИАЛЬНЫЙ ПОРТРЕТ ЗАНЯТОГО НАСЕЛЕНИЯ
КАЗАХСТАНА: ТЕНДЕНЦИИ И ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЙ

Аннотация. Занятость населения является одним из ключевых показателей развития рынка труда. Особую важность для совершенствования подходов государственной политики к содействию занятости населения, а также повышению экономической активности населения представляет изучение

структуры и характеристик занятого населения страны на текущем этапе. В статье представлен анализ основных тенденций и особенностей занятого населения Казахстана. На основе официальных статистических данных автором выявлен половозрастной состав занятого населения, распределение по видам экономической деятельности, по местности проживания, по статусу занятости, а также по должности и профессии. Кроме того, на основе комплексного анализа документов и информационно-аналитических материалов в области занятости населения автором выдвинуты тезисы о причинах выявленных трендов и особенностей. В целом, в статье систематизированы данные об основных характеристиках занятого населения в Казахстане и выработан ряд практических рекомендаций.

Ключевые слова: занятость населения, рынок труда, безработица

Roza Nurtazina, Naila Mukhtarova
**SOCIAL PORTRAIT OF EMPLOYED POPULATION OF KAZAKHSTAN:
TRENDS AND DYNAMICS OF CHANGE**

Abstract. Employment of the population is one of the key indicators of labor market development. Particular importance for improving state policy approaches to promoting employment of the population, as well as increasing the economic activity of the population, is the research of the structure and characteristics of the employed population of the country at the current stage. The article presents an analysis of the main trends and characteristics of the employed population of Kazakhstan. Based on official statistics, the author revealed the age and gender composition of the employed population, distribution by type of economic activity, by place of residence, by employment status, as well as by position and profession. In addition, based on a comprehensive analysis of documents and information and analytical materials in the field of employment, the author put forward theses about the causes of the identified trends and features. In general, the article systematizes data on the main characteristics of the employed population in Kazakhstan and develops a number of practical recommendations.

Keywords: employment, labor market, unemployment

Кіріспе

Өзектілігі. Қазақстанның экономикалық даму жөніндегі стратегиялық міндеттеріне қол жеткізуде және тұтастай алғанда, елдің әлемнің бәсекеге барынша қабілетті отыз елінің қатарына кіруі жөніндегі мемлекеттік саясат шараларын іске асыруда халықтың экономикалық белсенділігі ерекше рөл атқарады. Еңбек нарығын дамытудың негізгі көрсеткіштерінің бірі халықты жұмыспен қамту болып табылады. «Халықты жұмыспен қамту туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес ол «Жеке және қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандырумен байланысты, Қазақстан Республикасының заңнамасына қайшы келмейтін,

табыс немесе табыс әкелетін еңбек қызметі» ретінде айқындалады [1]. Занда халықтың қай бөлігі жұмыспен қамтылған деп есептелетіні белгіленген: бұл жалдамалы жұмысшылар, жеке кәсіпкерлер, жеке практикамен айналысатын адамдар. Сондай-ақ жұмыспен қамтылғандар қатарына азаматтық-құқықтық сипаттағы шарт бойынша қызметті жүзеге асыратын жеке тұлғалар, сондай-ақ шаруашылық серіктестіктердің құрылтайшылары (қатысушылары) және акционерлік қоғамдардың құрылтайшылары, акционерлері (қатысушылары), сондай-ақ өндірістік кооперативтердің мүшелері болып табылатын жеке тұлғалар; Қарулы Күштерде, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарда, құқық қорғау және арнаулы мемлекеттік органдарда қызмет өткеретін тәуелсіз қызметкерлер мен адамдар жатады.

Ресми статистикалық деректерге сүйенсек, 2020 жылы Қазақстанда жұмыспен қамтылған халықтың саны 8 732 040 адамды немесе көрсетілген жылы барлық халықтың 46%-ын құраған [2].

Халықаралық еңбекті ұйымдастыру әдіснамасы бойынша жұмыспен қамту деңгейі немесе Жұмыспен қамту коэффициенті экономикалық белсенді халық құрылымындағы жұмыссыздардың үлесі ретінде айқындалады. Бұл ретте осы индикатордың жоғары мәні ел халқының едәуір бөлігінің жұмыс істейтінін, ал төменгісі – халықтың едәуір бөлігінің экономикалық белсенді болып табылмайтындығын көрсетеді. Сарапшылардың айтуынша, жұмыспен қамтылғандар мен халық санының арақатынасын пайдалану қандай да бір ел халқының қай бөлігі тауарлар мен қызметтер өндіруге қатысатынын анықтауға көмектеседі [3]. Сондай-ақ, жұмыспен қамтылғандар мен халық санының арақатынасы жұмыссыздық деңгейіне қарағанда көбірек ақпарат бере алатындығын атап өткен жөн, өйткені ол экономиканың жұмыс орындарын құру қабілетін де көрсетеді.

Осылайша, халықты жұмыспен қамту еңбек нарығын дамытудың негізгі индикаторларының бірі болып табылады. Бұл ретте жұмыспен қамтуға жәрдемдесу және халықтың экономикалық белсенділігін ынталандыру жөніндегі мемлекеттік саясат тәсілдерін жетілдіру үшін елдің жұмыспен қамтылған халқының құрылымын, сипаттамалары мен үрдістерін зерттеу ерекше маңыздылық пен өзектілік болып табылады.

Зерттеудің мақсаты – ресми статистикалық деректер негізінде Қазақстандағы жұмыспен қамтылған халықтың негізгі сипаттамаларын талдау.

Міндеттері:

- халықты жұмыспен қамту көрсеткіші бойынша Қазақстанның халықаралық аренадағы орны мен ұстанымын анықтау;
- жұмыспен қамтылған халықтың жынысы мен жасы бойынша, тұратын жері бойынша, экономикалық қызмет түрлері бөлінісінде, жұмыспен қамту мәртебесі бойынша ерекшеліктерін зерттеу;
- жұмыспен қамтылған халықтың сипаттамалары бойынша үрдістерді және олардың ықтимал себептерін анықтау;
- халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесу саласындағы саясатты оның

негізгі сипаттамаларын талдау негізінде мемлекеттік тәсілдемелері бойынша ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеудің тарихнамасы

Қазақстандық авторлардың бірқатар еңбектері Қазақстандағы еңбек нарығы мәселелерін зерттеуге арналған. Сонымен, еңбек нарығының ағымдағы жай-күйін талдаудың әртүрлі аспектілері Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстан Стратегиялық Зерттеулер Институтының З.К.Шәукенова редакциясымен дайындалған авторлар ұжымының жұмысы [4], А.Генклер, Р.Сеймен, А.Ақбас [5], Дүниежүзілік банк сарапшылары В.Строкова, А.Эльзир, Д.Марголиз [6] жұмыстары арналған. 2021 жылы ЭЫДҰ сарапшылары зерттеу жүргізіп, Қазақстан үкіметіне COVID-19 пандемиясы жағдайында еңбек нарығындағы жағдайды жақсарту бойынша ұсыныстар әзірледі [7]. «Еңбек ресурстарын дамыту орталығы» АҚ авторлар тобының 2021 жылы дайындаған баяндамасы жаңа шындықтағы еңбек нарығын жан-жақты зерттеуге арналған [8]. Кейбір зерттеулер халықтың белгілі бір бөлігінің жұмыспен қамтылуын нақты қарастыруға арналған. Мысалы, кейбір жұмыстар жастарды жұмыспен қамту мәселелеріне бағытталған (Ж. Әбжан, Е., Әмірбекұлы Д. Ешпанова [9], А. Алшанская [10], Г.И. Нұржанова, С.У. Ниязбекова, А.А. Нұрпейісова, З.А. Иманғожина, Д.Е. Сатенова [11]). Кейбір зерттеулер жұмыспен қамту мәселелерінің гендерлік аспектісіне арналған (М. Клаверен, К. Тижденс, М. Хьюги-Уильямс, Н.Р. Мартин [12], Ж. Хамзина, Е. Бөрібаев, Б. Тайторина, Г. Байсалова [13]). Бірқатар диссертациялар Қазақстандағы еңбек нарығын мемлекеттік реттеуді жетілдіруге қажетті шараларды зерттеуге арналған (Г.С. Қармыс [14], А.С. Төлейбаева [15]). А.Қ. Бекхожаеваның диссертациялық жұмысы Қазақстандағы еңбек нарығының жай-күйі мен дамуын статистикалық бағалау әдістемесіне арналған [16].

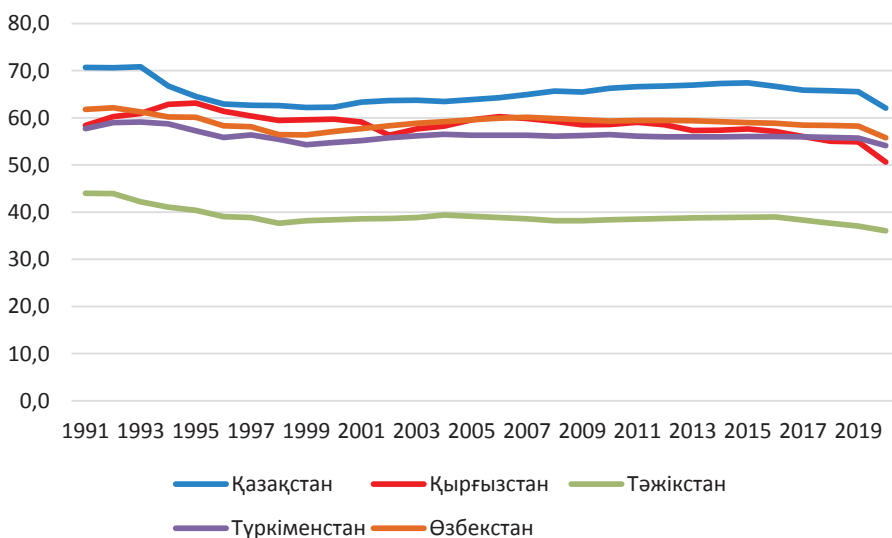
Зерттеу әдістері

Зерттеу салыстырмалы-саяси және жүйелік талдау әдістеріне негізделген, бұл статистикалық және ақпараттық мәліметтердің едәуір көлемінен жұмыспен қамтылған халықтың негізгі сипаттамаларын және оның 1991 жылдан бергі динамикадағы даму тенденцияларын анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері

Халықаралық еңбек ұйымы 1980 жылдан бастап Жұмыспен қамту деңгейін өлшеуді жүргізуде (Employment Index). Бұл бүкіл ел халқының құрамындағы еңбекке қабілетті жастағы жұмыс істейтін халықтың пайызбен көрсетілген үлесі. 2020 жылғы рейтингке сәйкес, Қазақстан 65,6% көрсеткішімен зерттеумен қамтылған 180 елдің ішінде 43-орынды иеленеді. Айта кету керек, халықаралық ұйымдар мен зерттеу орталықтары қолданатын жұмыспен қамту деңгейін бағалау әдістемесі әртүрлі, сондықтан әртүрлі бағалауларда шамалы айырмашылықтар болуы мүмкін.

Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша «Жұмыспен қамтылғандардың халық санына арақатынасы, 15+» көрсеткіші бойынша Қазақстанда 1991 жылдан бастап 2020 жылға дейін 70,7-ден 62,1%-ға дейін ауытқулар байқалады. Алайда, осы индикатордың ауытқуына және біртіндеп төмендеуіне қарамастан, ол Орталық Азия өңіріндегі ең жоғары көрсеткіш болып табылады (1-сурет) [17]. Мәселен, 2020 жылғы жағдай бойынша Қазақстанда жұмыспен қамтылғандардың халық санына арақатынасы 62,1%, Өзбекстанда – 55,8%, Түркіменстанда – 54,1%, Қырғызстанда – 50,6%, Тәжікстанда – 36% деңгейінде тіркелді. Бұл ретте халықты жұмыспен қамту коэффициенті елдің жұмыспен қамтылған халқының үлесі ретінде қаралады (еңбекке қабілетті халық ретінде 15 және одан жоғары жастағы адамдар қаралады).

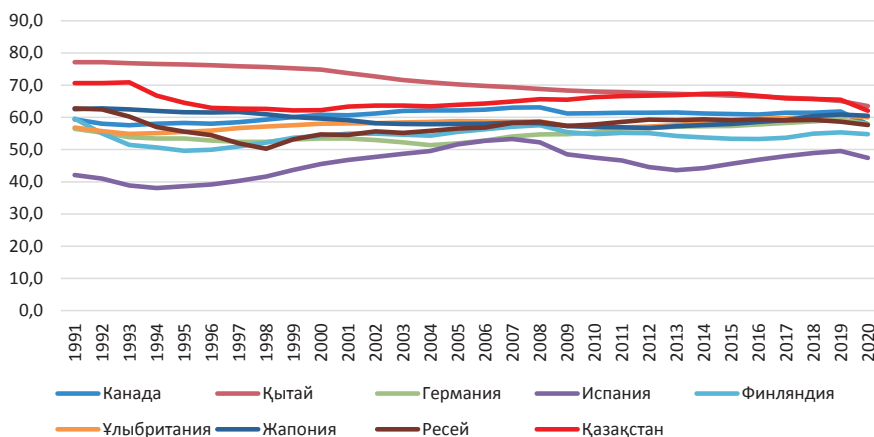

1-сурет. Жұмыспен қамтылғандардың халық санына арақатынасы, 15+, %

Дереккөз: Дүниежүзілік банк

Халықаралық еңбек ұйымы әзірлеген жұмыспен қамту деңгейінің рейтингі оның тізімді саралау бойынша басқа жетекші ел рейтингтерімен сәйкес келмейтіндігімен ерекшеленеді: оны әлемнің бәсекеге қабілетті отыз елінің қатарына кірмейтін елдер басқармайды. Мысалы, Швеция 2020 жылғы деректер бойынша 60,4% көрсеткішімен 76 – орынға, АҚШ – 80-59,8% көрсеткішімен, Гонконг – 57,9% көрсеткішімен. Жұмыспен қамту индексінің бірінші үштігін Катар (86,7%) алады.

Дүниежүзілік Банктің деректері осы үрдісті растайды: бәсекеге қабілеттілік рейтингінің көшбасшылары халықты жұмыспен қамтудың салыстырмалы түрде төмен және тұрақты деңгейіне ие (2-сурет).

2-сурет. Жұмыспен қамтылғандардың халық санына арақатынасы, 15+, %

Дереккөз: Дүниежүзілік банк

Халықаралық еңбек ұйымының сарапшылары Орталық Азияда Жұмыспен қамтудың өсуі «экономиканың, ең алдымен, табиғи ресурстарды өндірумен байланысты секторларының аз санының есебінен қамтамасыз етіледі, бұл өнімді жұмыспен қамту мен жұмыс орындарының тапшылығын еңсеру үшін әлі жеткіліксіз» деп атап өтті [18]. Сондай-ақ, барлық өңірге жалақы мен еңбек өнімділігінің төмен деңгейі, бейресми экономиканың елеулі ауқымы, сондай-ақ жастар арасындағы жұмыссыздықтың жоғары деңгейі және жұмыс күшінің ұсынысы мен сұранысының арасындағы құрылымдық теңгерімсіздік тән.

Сараптамалық пікірлерді зерттеу Жұмыспен қамту деңгейінің елдегі экономика секторларының дамуымен тікелей байланысы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Осылайша, араб елдерінің жұмыспен қамту құрылымын кейбір зерттеулер халықтың жұмыспен қамтылуы адамдардың, әсіресе ер адамдардың ауыл шаруашылығына (фермерлікке), өнеркәсіп пен қызмет көрсету саласына кеңінен тартылуы есебінен қамтамасыз етілгенін анықтауға мүмкіндік берді, бұл салада туристік бумға байланысты қарқынды өсу байқалды [19].

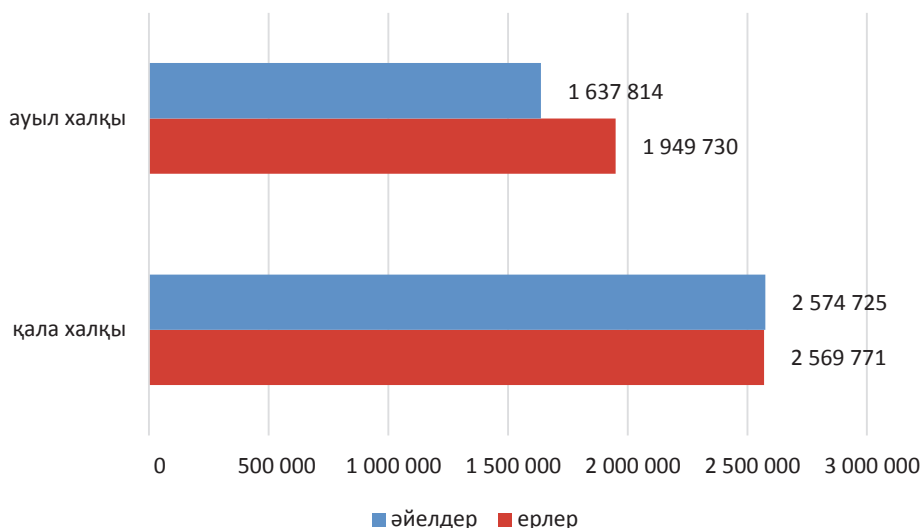
Осылайша, халықты жұмыспен қамту мәселелері елдің мемлекеттік саясаты үшін ерекше өзектілік болып табылады және ұзақ мерзімді перспективада тұрақты экономикалық өсу үшін стратегиялық маңыздылықты білдіреді. Жұмыспен қамтылған халық құрылымында экономика секторлары бойынша бөлу ерекше маңызға ие.

2020 жылғы ресми статистикалық деректерді талдау Қазақстанның жұмыспен қамтылған халқының мынадай ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берді.

Бірінші. Жұмыспен қамтылған халықтың құрылымы жыныстық және жас құрамы бойынша әр түрлі.

Жұмыспен қамтылған халық құрылымында ерлер мен әйелдердің іс жүзінде тең арақатынасы байқалады – ерлердің 52%-ы (4 519 501 адам) және әйелдердің 48%-ы (4 212 539 адам). Бұл гендерлік теңдік қағидаттарын ілгерілетудің айтарлықтай деңгейін көрсетеді (әлем елдерімен салыстырғанда). Бұл тезис БҰҰ деректерімен бекітіледі: 2021 жылғы Тұрақты даму туралы баяндамаға сәйкес Қазақстан жұмыс күшіндегі *әйелдер мен ерлер үлесінің арақатынасы бойынша* салыстырмалы түрде жоғары көрсеткіштерге ие (83%). Салыстырма үшін, Финляндияда бұл көрсеткіш 88,5%-ға, Әзірбайжанда – 90,5%-ға тең [20].

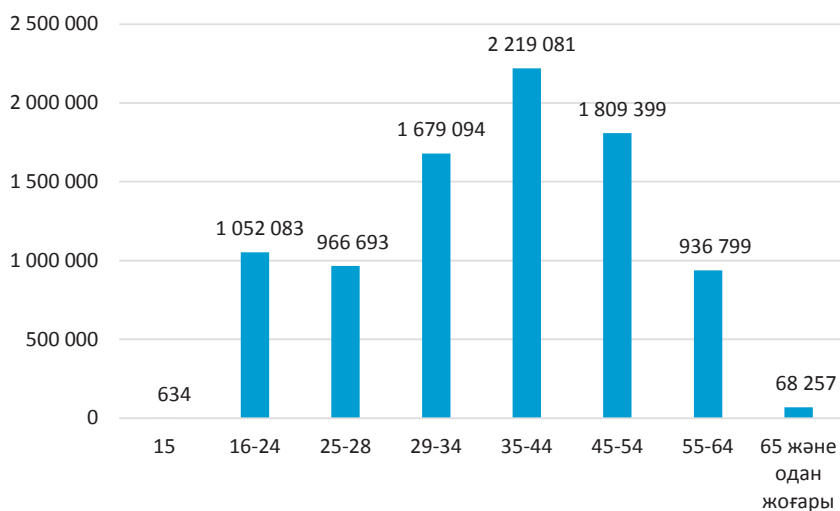
Жұмыспен қамтылған халықты тұрғылықты жері призмасы арқылы қараған кезде, қала тұрғындарының арасында осы көрсеткіш бойынша әйелдер саны аз, ал ауылды жерлерде ерлер саны әлдеқайда көп екендігі анықталды. Ең алдымен, бұл ауылдық жерлерде әйелдер қалада жалақы төленбейтін үй жұмыстарымен айналысқаннан гөрі жиі кездесетіндігіне байланысты. Кейбір сарапшылардың пікірінше, ауылдық жерлердегі әйелдер бірқатар себептер бойынша ауылдық жерлердегі ерлер мен қалалық жерлердегі әйелдерге қарағанда өздеріне лайықты табыс табу мүмкіндігі тұрғысынан халықтың ең осал топтары санатына жағады; олардың ішінде: үй жұмысының көлемі басқа топтармен салыстырғанда едәуір үлкен, отбасы мөлшері, бір адамға төмен табыс, тұрақты табыстың болмауы, отбасындағы әйелдің рөліне қатысты қоғамдық стереотиптер, өзін-өзі бағалаудың төмендігі және отбасында ықпалдың болмауы» [21].

3-сурет. 2020 жылғы гендерлік бөліністе және тұрғылықты жері бойынша жұмыспен қамтылған халық саны, адам

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Осыған ұқсас жағдай Ресейде байқалады – Ресстаттың мәліметтері бойынша, ауылдық жерлердегі әйелдерінің жұмыспен қамтылу деңгейі 2020 жылы орта есеппен – 45,1%, қалалық жерлерде – 76,3%. Сонымен қатар, «Ресейдегі әйелдер мен ерлер – 2020» жинағына сәйкес, «Ресейдің ауылдық жерлерінде жұмыс істейтін әйелдердің жұмыс күндері ерлерге қарағанда бос уақыты 51 минутқа аз (сәйкесінше 1 сағат 52 мин. және 2 сағат 43 мин.); ал демалыс күндері олар ерлерге қарағанда 1 сағат 18 минутқа және қалалық әйелдерге қарағанда 47 минутқа аз демалады; демалыс күндері үй шаруашылығына ерлерге қарағанда тәулігіне 2 сағат 18 мин. көп жұмсаса (әйелдер 4 сағат 42 мин. жұмсайды және ерлер 2 сағат 24 мин. – жұмсайды), бұл уақыттың негізгі бөлігі тамақтандыруды ұйымдастыруға және тамақ дайындауға, сондай-ақ тұрғын үй мен қоршаған аумақты тазалауға және күтіп-ұстауға жұмсалады; салыстырма үшін: қалалық әйелдер үй шаруашылығына тәулігіне 28 минут аз жұмсайды» [22].

4-сурет. 2020 жылы жас топтары бөлінісінде жұмыспен қамтылған халық саны, адам

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Жұмыспен қамтылған халық құрылымында ауыл халқына қарағанда қала тұрғындары 18%-ға көп (3 587 544 ауылдық және 5 144 496 қалалық). Бұл трендтің түсіндірмесі қалалар мен ауылдардың әлеуметтік-экономикалық дамуының әртүрлі деңгейлерінде, сондай-ақ жұмыспен қамтылған халықты экономика секторлары бойынша бөлуде негізделген.

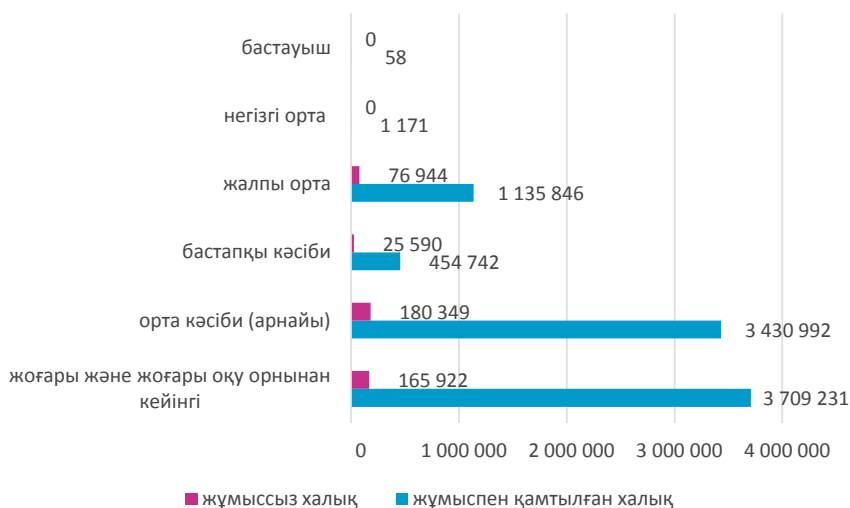
Бұл ретте қаладағы және ауылдағы жұмыссыздық деңгейі бір көрсеткішті көрсетіп отыр. Жалпы, пайыздық қатынаста қала мен ауылдағы жұмыспен қамту мен жұмыссыздықтың көптеген көрсеткіштері сәйкес келеді. Мәселен, егер қалада жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі 4,2%-ды құраса, ауылда

– 3,4%-ды, жұмыспен қамту деңгейі тиісінше 95,1%-ды және 95,2%-ды құрайды. 15 және одан жоғары жастағы халықтың жұмыспен қамтылу деңгейі де аздап ерекшеленеді: қалада 65,2% және ауылдық жерлерде 66,9%.

Жұмыспен қамтылған халық 35-тен 44 жасқа дейінгі жас санатында ең көп ұсынылған – 2 219 081 адам (4-сурет). Бұл халықтың әлеуметтік-демографиялық көрсеткіштеріне байланысты.

Екінші. Жұмыспен қамтылған халықтың көбінесе жоғары оқу орнынан кейінгі және орта кәсіптік (арнайы) білімі бар.

Жұмыспен қамтылған халықтың білімі бөлінісінде олардың көпшілігінің жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар (3,7 млн. адам), орта кәсіптік (арнайы) білімі жұмыспен қамтылған халық (3,4 млн. адам) аз екенін атап өту қажет (9-сурет). Сондай-ақ, бастауыш (58 адам), негізгі орта (1 171 адам), жалпы орта (76 944 адам) жұмыспен қамтылғандардың салыстырмалы түрде аз саны байқалады.

5-сурет. 2020 жылы жұмыспен қамтылған және жұмыссыз халықтың білім деңгейі, адам

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Бұл ретте жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар жұмыспен қамтылған халық білім беру (716 908 адам) және «көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу» (575 681 адам) сияқты экономикалық қызмет түрлері бойынша ең көп жұмыс істейтінін атап өту қажет. Ең азы – «сумен жабдықтау; қалдықтарды жинау, өңдеу және жою, ластануды жою жөніндегі қызмет» СЭҚ бойынша – 27 180 адам және «электр

энергиясымен, газбен, бумен, ыстық сумен және кондиционерленген ауамен жабдықтау» бойынша – 51 761 адам.

«Көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу» Экономикалық қызмет түрі бойынша кәсіптік орта (арнайы) білімі (622 789 адам) және бастауыш, негізгі, жалпы орта, кәсіптік бастауыш білімі (222 862 адам) бар жұмыспен қамтылған халықтың неғұрлым көп үлесі байқалады.

Маңызды үрдіс-жұмыспен қамтылған халықтың көпшілігі оқыған мамандығы бойынша жұмыс істейді – 5 790 957 немесе 66%. Жұмыспен қамтылған халықтың 20%-ы оқу нәтижесінде алған мамандығы бойынша жұмыс істемейді. Оқымағандар – жұмыспен қамтылған халықтың 14%-ы.

Үшінші. Жұмыспен қамтылған халық арасында ең көбі жалдамалы жұмысшылар. Кәсіпкерлік қызметпен айналысатын тұлғалар 4,5 есе аз. Жұмыспен қамтылған халық құрылымында ең азы жеке практикамен айналысатын адамдар – 4 мыңнан сәл артық адамды құрайды (1-кесте).

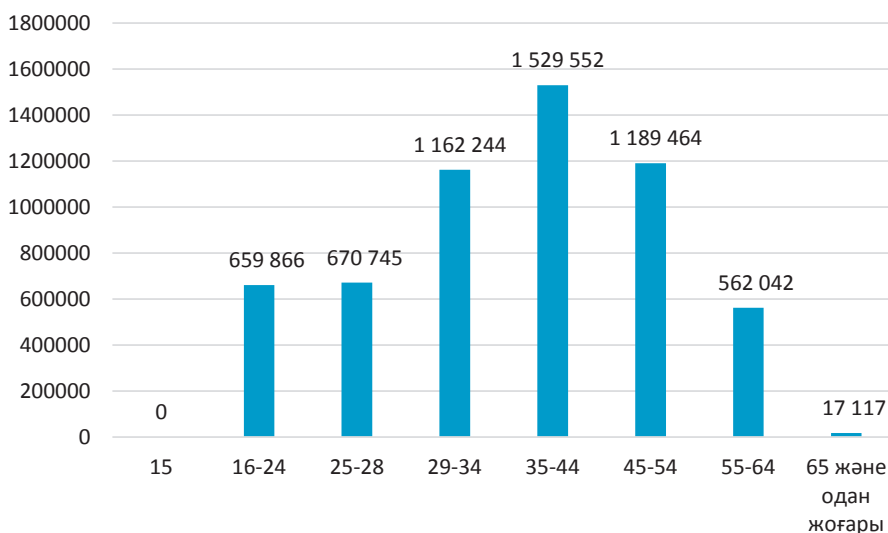
1-кесте. 2020 жылы Жұмыспен қамту мәртебесі бойынша жұмыспен қамтылған халық саны, адам

№	Жұмыспен қамту мәртебесі	Адамдар саны
	Жалдамалы жұмысшылар	6 686 666
	Жеке кәсіпкерлер	1 499 542
	Жеке практикамен айналысатын адамдар	4 141
	Көбінесе бірнеше Тапсырыс берушімен қызмет көрсетуге арналған азаматтық-құқықтық сипаттағы шарт бойынша қызметті жүзеге асыратын жеке тұлғалар	0
	Шаруашылық серіктестіктердің құрылтайшылары (қатысушылары) болып табылатын жеке тұлғалар және	15 492
	Акционерлік қоғамдардың құрылтайшылары, акционерлері (қатысушылары), сондай-ақ өндірістік кооперативтердің мүшелері	526 199

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Жалдамалы қызметкерлер құрылымында ұйымдардың қызметкерлері басым (87%). Жұмыспен қамтылған халықтың 8%-ы жеке тұлғалардан, 4%-ы шаруа немесе фермер қожалықтарында жалдамалы жұмысқа тартылған. Осы санаттағы қызметкерлердің ең азы, негізінен бір Тапсырыс берушімен қызмет көрсетуге арналған азаматтық-құқықтық сипаттағы шарт бойынша (1%) болады.

35-44 жас санаттары арасында ұйымдарда жалданып жұмыс істейтін халықтың ең көп саны 1,5 млн. адамнан сәл асады (6-сурет).

6-сурет. 2020 жылғы ұйымда жалданып жұмыс істейтін адамдардың саны, адам

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Жұмыспен қамтылған халықтың көпшілігі (93,8% немесе 6 275 204 адам) шарт бойынша белгісіз мерзімге жұмыс істейді, яғни тұрақты жұмысы бар. Кейбір жұмыспен қамтылғандардың (шамамен 5%) белгілі бір мерзімге келісім-шарттары бар, бұл еңбек қатынастарының уақытша сипатын білдіреді.

Сондай-ақ, жұмыспен қамтылған халықтың көпшілігі (3 070 972 адам) саны 16-дан 100 адамға дейінгі кәсіпорындарда жұмыс істейтінін атап өту қажет.

Жұмыспен қамтылған халықтың басым бөлігі (8 152 417 адам) тұратын (тіркелген) жерінің аумағында жұмыс істейді. Алайда қызметкерлердің бір бөлігі басқа облыс аумағында (184 993 адам), сондай-ақ, басқа ел аумағында (8 158 адам) жұмыс істейді.

Төртінші. Экономикалық қызмет түрлері бойынша жұмыспен қамтылған халықтың басым бөлігі «Көтерме және бөлшек саудада; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу» – 16,2%, «Өнер, ойын-сауық және демалыс» – 1,5% және «Ақпарат және байланыс» – 1,8%.

Экономикалық қызметтің «Өнеркәсіп» сияқты стратегиялық маңызды секторлары бойынша жұмыспен қамтылған халықтың үлесі 12,4%-ды, «Білім беру» – 12,7%-ды, «Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет» – 2,9%-ды құрайды.

**2-кесте. Экономикалық қызмет түрлері бойынша
жұмыспен қамтылған халық саны, адам**

№	Экономикалық қызмет түрі	Жұмыспен қамтылған халық саны, адам
	Ауыл, орман және балық шаруашылығы	1 175 118
	Өнеркәсіп	1 089 222
	Құрылысы	630 861
	Көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу	1 421 332
	Көлік және қоймалау	617 509
	Тұрғын үй және тамақтандыру қызметтерін қамтамасыз ету	193 665
	Ақпарат және байланыс	159 670
	Қаржы және сақтандыру қызметі	188 986
	Жылжымайтын мүлікпен жасалатын операциялар	158 403
	Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	254 652
	Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	285 501
	Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	489 341
	Білім	1 109 457
	Денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету	512 434
	Өнер, ойын-сауық және демалыс	138 437
	Басқа қызмет түрлерін көрсету	307 452

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Кейбір зерттеулер жұмыспен қамтылған халық құрылымындағы динамикадағы жұмыспен қамтылғандар үлесі көтерме және бөлшек сауда, ауыл шаруашылығы, орман және балық шаруашылығы, өнеркәсіп сияқты салаларда төмендегенін көрсетеді [23]. Бұл ретте жұмыспен қамтылған халықтың жалпы санында құрылыс, білім беру, кәсіптік, ғылыми-техникалық қызмет, сондай-ақ қаржы және сақтандыру қызметі сияқты салаларда жұмыспен қамтылғандардың үлесі өсті. Сарапшылар экономикалық қызметтің осы салаларындағы жұмыспен қамтылғандар санының өсу динамикасына білім алу үшін жағдай жасау, халықтың сауаттылық деңгейінің артуы әсер еткенін атап өтті. Бұл ретте сарапшылар экономикалық өсу үшін ең алдымен өңдеуші өнеркәсіп пен жаңа ақпараттық технологиялар саласына кадрларды тарту қажет екенін атап өтті.

Лауазымы мен кәсібі бойынша жұмыспен қамтылған халықтың көпшілігі кәсіби мамандар (ғылым және техника – 225 928, Денсаулық сақтау-201 577, білім беру – 718 761, бизнес және әкімшілік – 540 344, Ақпараттық технологиялар (АТ) бойынша – 59 702, құқық, гуманитарлық салалар және мәдениет – 232 829). Кейбір зерттеулер менеджерлер мен орта буын басшыларының еңбекақы деңгейінде айтарлықтай айырмашылықты көрсетеді. Мысалы, «металлургияда басшының жалақысы мен орташа жалақы арасындағы айырмашылық 10 есеге, қаржы секторында – 8 есеге,

құрылыста – 4 есеге тең, мемлекеттік секторда алшақтық ең аз – шамамен екі есе» [24].

3-кесте. Лауазымы/кәсібі бойынша жұмыспен қамтылған халық саны, адам

№	Лауазымы / кәсібі	Саны, адам
	Басшылар және мемлекеттік қызметшілер	530 084
	Кәсіби мамандар	1 979 141
	Техник-мамандар және өзге де көмекші кәсіби персонал	714 260
	Әкімшілік ету саласындағы қызметшілер	401 713
	Қызмет көрсету және сату қызметкерлері	1 282 097
	Фермерлер мен ауыл және орман шаруашылығының, балық өсіру мен балық аулау жұмысшылары	488 633
	Өнеркәсіп, құрылыс, көлік және басқа да ұқсас кәсіп жұмысшылары	851 807
	Өндірістік жабдық операторлары, жинаушылар және жүргізушілер	880 374
	Біліктілігі жоқ жұмысшылар	1 505 156
	Басқа топтарға кірмейтін қызметкерлер	98 775

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы

Қорытынды

Халықты жұмыспен қамту мәселелері ұзақ мерзімді перспективада тұрақты экономикалық өсу үшін стратегиялық маңыздылықты білдіреді. Халықаралық рейтингтерге сәйкес Қазақстан Халықты жұмыспен қамту деңгейі бойынша салыстырмалы түрде жоғары көрсеткіштерге ие, алайда деректер бұл индикатор елдің өнімді жұмыспен қамтуды өсіру қабілетінің көрсеткіші болып табылмайтындығын көрсетеді. Кейбір сарапшылардың пікірінше, «Экономикалық өсу міндетті түрде жұмыс орындарының саны мен сапасының артуын білдірмейді, әсіресе халықтың аз қамтылған, қорғалмаған санаттары үшін, бұл өнімді жұмыспен қамтудың өсуінің алдын-ала шарты, еңбек өнімділігін арттырудың және жұмыспен қамтуды арттырудың бірлескен нәтижесі болып табылады» [25].

Бұл тұрғыда «Экономикалық өсудің өнімді жұмыспен қамтуға әсері оның қарқынына ғана емес, сонымен бірге оның өнімді жұмыс орындарын құруға қаншалықты тиімді айналатынына» байланысты екенін атап өткен жөн. Бұл бірқатар факторларға байланысты, олардың ішінде өсудің салалық құрылымы және жеке секторлардағы өсудің капиталды қажет етуі (жұмыс қарқындылығы). Сарапшылардың пікірінше, әдетте жұмыс орындарының санын көбейту ғана емес, сонымен қатар еңбек өнімділігін, сондай-ақ жұмыспен қамтудан түсетін табыс деңгейін арттыру қажет. Бұл ретте бүкіл Орталық Азия өңірінде сарапшылар жалақы мен еңбек өнімділігінің төмен деңгейін атап өтеді [26].

Осыған байланысты жұмыспен қамтылған халық құрылымында экономика

секторлары бойынша бөлудің ерекше маңызы бар. Сараптамалық пікірлерді зерттеу Жұмыспен қамту деңгейінің елдегі экономика секторларының дамуымен тікелей байланысы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Экономикалық қызмет түрлері бойынша Қазақстанның жұмыспен қамтылған халқының басым бөлігі «Көтерме және бөлшек саудада; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеуде» – 16,2% тіркелген. Сонымен қатар экономикалық қызметтің «өнеркәсіп» сияқты стратегиялық маңызды секторлары бойынша жұмыспен қамтылған халықтың үлесі 12,4%-ды, «білім беру» – 12,7%-ды, «кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет» – 2,9%-ды құрайды. Бұл ретте жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар жұмыспен қамтылған халық «білім беру» (716 908 адам) және «көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу» (575 681 адам) сияқты экономикалық қызмет түрлері бойынша ең көп жұмыс істейтінін атап өту қажет.

Зерттеу нәтижелері жұмыспен қамтылған халық құрылымының гендерлік және жас аспектісінде, тұрғылықты жері, білім деңгейі мен лауазымы арқылы гетерогенділігін анықтауға мүмкіндік берді.

Жұмыспен қамтылған халықты тұрғылықты жері призмасы арқылы қараған кезде, қалалық тұрғындар арасында әйелдер аз, ал ауылда ер адамдар әлдеқайда көп екендігі анықталды. Бұл тұрғыда ауыл әйелдерінің жұмыспен қамтылуына ерекше назар аудару қажет деген сараптамалық пікірлерді атап өткен жөн, өйткені халықтың бұл санатында экономикалық белсенділік үшін жеткілікті ресурстар мен мүмкіндіктер жоқ.

Жұмыспен қамтылған халық арасында ең көп жалдамалы жұмысшылар бар. Кәсіпкерлік қызметпен айналысатын тұлғалар 4,5 есе аз. Сонымен қатар, шағын және орта бизнес экономиканы дамытуда маңызды рөл атқарады, сондықтан халықтың әртүрлі санаттары үшін шағын және орта бизнесті қолдау шараларын күшейту маңызды.

Осылайша, халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесу саласындағы мемлекеттік саясаттың мынадай шараларын қабылдау ерекше орындылық болып табылады.

Бірінші. Экономикалық қызмет түрлері бойынша жұмыспен қамтылған халық құрылымының кезең-кезеңімен өзгеруі. Экономиканың, ең алдымен, «өнеркәсіп», «ауыл шаруашылығы», «білім беру», «кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет» сияқты секторларында халықты жұмыспен қамту санын ұлғайту қажет. Өз кезегінде, экономиканың осы секторларында еңбек өнімділігін арттыру және жалақыны арттыру қажет.

Екінші. Халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесу жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларды іске асыруда атаулы тәсілді қолдану. Мәселен, экономикалық белсенділікке тарту бойынша ауыл әйелдерін мемлекеттік қолдаудың арнайы шараларын енгізу қажет. Осындай қолдау тетіктерінің бірі кәсіпкерлік бастамаларға ауыл әйелдерін гранттық қаржыландыру болуы мүмкін. Сондай-ақ, ауыл әйелдерінің қаржылық сауаттылығын арттыру жөніндегі жобаларды көздеу, сондай-ақ оларды өз ісін жүргізу үшін қажетті құзыреттіліктерге оқыту қажет.

Үшінші. Жұмыспен қамтылған халықты шағын және орта бизнеске тартуға жәрдемдесу. Кәсіпкерлерді жаңа жұмыс орындарын құруға ынталандыруға, сондай-ақ, жалпы алғанда, кәсіпкерлер үшін бизнес жүргізу жағдайларын жақсартуға ықпал ететін шаралар жүйесін іске асыру қажет.

Осылайша, экономикалық өсу халықтың жұмыспен қамтылуының өсуіне жағдай жасайды, алайда жұмыспен қамтылудың өзі құрылымы мен ерекшеліктері бойынша еңбек өнімділігінің өсуіне ықпал етуі тиіс. Мұндай жағдайда орнықты экономикалық өсу және елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыру қамтамасыз етілетін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Закон Республики Казахстан от 6 апреля 2016 года № 482-V ЗПК О занятости населения. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z160000482> (қаралған күні: 10.12.2021).
2. Статистика труда и занятости. БНС АСПИР РК. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/6> (қаралған күні: 10.12.2021).
3. Рейтинг стран мира по уровню занятости. Гуманитарный портал. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://gtmarket.ru/ratings/employment-ranking> (қаралған күні: 10.12.2021).
4. Современное состояние рынка труда в Казахстане: брошюра / Под ред. З.К.Шаукеновой. – Астана: Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2017. – 100 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <http://www.kisi.kz/images/uploads/33/files/Dxun0PeD.pdf> (қаралған күні: 10.12.2021).
5. Ayhan GENÇLER, Recep SEYMEK, Arif AKBAŞ. A Contemporary Overview Labour Market of Kazakhstan. Asian Journal of Humanities and Social Studies. Volume 02 – Issue 05, October 2014.
6. Victoria Strokova, Angela Elzir and David Margolis. Labor Market Outcomes Kazakhstan. 2016 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank 1818 H Street NW, Washington, DC.
7. OECD Skills Strategy Kazakhstan ASSESSMENT AND RECOMMENDATIONS. REPORT SUMMARY. 2021. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.oecd.org/countries/kazakhstan/OECD-Skills-Strategy-Kazakhstan-Report-Summary.pdf> (қаралған күні: 10.12.2021).
8. Рынок труда Казахстана. Развитие в условиях новой реальности. Центр развития трудовых ресурсов. Сентябрь, 2021. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://iac.enbek.kz/ru/node/1179> (қаралған күні: 10.12.2021).
9. Youth employment problems in the labor market of Kazakhstan. Revista Espacios. Vol. 40 (Issue 42) Year 2019. Page 30. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.revistaespacios.com/a19v40n42/a19v40n42p30.pdf> (қаралған күні: 10.12.2021).
10. Альшанская А. Центры занятости населения против молодежной безработицы: заманчивые перспективы или «глухой номер»? Фонд «Сорос». [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.soros.kz/ru/employment-centers-against-youth-unemployment/> (қаралған күні: 10.12.2021).
11. Nurzhanova G.I., Niyazbekova S.U., Nurpeisova A.A., Imangozhina Z.A., Satenova D.E. Youth Labor Market Analysis and Assessment of the Republic of Kazakhstan. International Scientific Conference "Far East Con" (ISCFEC 2020). Advances in Economics, Business and Management Research, volume 128
12. Maarten van Klaveren, Kea Tijdens, Melanie Hughie-Williams, Nuria Ramos Martin. An Overview of Women's Work and Employment in Kazakhstan. Amsterdam, Netherlands, March 2010. [Электрон. ресурс]. – URL: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Country_Report_No10-Kazakhstan_EN.pdf (қаралған күні: 10.12.2021).
13. Zhanna Khamzina, Yermek Buribayev, Binur Taitorina & Gulzira Baisalova. Gender Equality in Employment: A View from Kazakhstan. Annals of the Brazilian Academy of Sciences. An Acad Bras Cienc (2021) 93(4). [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.scielo.br/j/aabc/a/TdWKMx4DHBWV8bXhFCF5ykC/?format=pdf&lang=en> (қаралған күні: 10.12.2021).
14. Қармыс Ғ.С. Совершенствование государственного регулирования рынка труда Казахстана в условиях цифровизации. Диссертация на соискание степени доктора по профилю. Академия государственного управления при Президенте РК,

2020. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.twirpx.com/file/3384147> (қаралған күні: 10.12.2021).
15. Тулейбаева А.С. Развитие международного рынка труда в условиях современной технологической трансформации : дис. ... д-ра философии (PhD): 6D051300 – Мировая экономика / А. С. Тулейбаева ; отечеств. науч. конс. М. С. Тулегенова ; зарубж. науч. конс. Л. Тыл; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы, 2021. – 123 с. - Библиогр.: с. 114-121.
16. Бекхожаева А.К. Методология статистической оценки состояния и развития рынка труда Республики Казахстан. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Московский государственный университет экономики, статистики и информатики. – Москва, 1998.
17. Employment to population ratio, 15+, total (%) (modeled ILO estimate) [Электрон. ресурс]. – URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS?locations=KZ-KG-TJ-TM-UZ> (қаралған күні: 10.12.2021).
18. Занятость. Международная организация труда. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/employment/lang-ru/index.htm> (дата обращения 12.12.2021).
19. Рынок труда арабских стран в XXI веке: контуры и специфика развития. Мировое наследие и национальное хозяйство. Издание МГИМО МИД России. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://mirec.mgimo.ru/2010/2010-03/rinok-truda-arabskih-stran> (қаралған күні: 10.12.2021).
20. Sustainable Development Report 2021. By Jeffrey D. Sachs, Christian Kroll, Guillaume Lafortune, Grayson Fuller, and Finn Woelm. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/> (қаралған күні: 12.12.2021).
21. Исследование экономических возможностей сельских женщин для включения в экономическую повестку Правительства в качестве отдельной категории социально уязвимого населения / Ж. А. Кулекеев, Б. К. Туреханова, О.А. Тулеуов, А.А. Уразалиева, К.Т. Ковязина, С.Р. Оразбекова, А.Б. Бауыржан. – Нур-Султан: ЦИПЭ, 2019. – 79 с.
22. Женщины в экономике. Обзор международной и российской повестки, апрель 2021. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.economy.gov.ru/material/file/02090295bcd4ea1c2118345013887584/100441062.pdf> (қаралған күні: 15.12.2021).
23. Кулекеев Ж., Туреханова Б., Исмурзина Г., Оразбекова С. Социальный портрет самозанятого населения в южных регионах Республики Казахстан. / – Алматы, 2018. – Казстатинформ – 124 с., 80 табл., 30 ил. [Электрон. ресурс]. – URL: https://www.soros.kz/wp-content/uploads/2018/06/social_portrait.pdf (қаралған күні: 10.12.2021).
24. Курманбеков А. Обзор рынка труда в Казахстане. Апрель, 2019. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://halykfinance.kz/download/files/company-documents/research/labour2019.pdf> (қаралған күні: 10.12.2021).
25. Экономический рост, ведущий к увеличению занятости. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.ilo.org/moscow/dw4sd/themes/employment-rich/lang-ru/index.htm#19> (қаралған күні: 15.12.2021).
26. ILO. Decent Work Country Diagnostics - Technical Guidelines to draft the Diagnostics Report. Geneva: ILO, 2015.

REFERENCES

1. Zakon Respubliki Kazakhstan ot 6 aprelya 2016 goda № 482-V ZRK O zanyatosti naseleniya [Law of the Republic of Kazakhstan dated April 6, 2016 No. 482-V ZRK On employment of the population.] [Ehlektron. resurs]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000482> (accessed: 10.12.2021).
2. Statistika truda i zanyatosti. BNS ASPIR RK [Labor and employment statistics. BNS ASPIR RK] [Ehlektron. resurs]. – URL: <https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/6> (accessed: 10.12.2021).
3. Reiting stran mira po urovnyu zanyatosti. Gumanitarnyi portal [Ranking of countries in the world in terms of employment. Humanitarian portal] [Ehlektron. resurs]. – URL: <https://gtmarket.ru/ratings/employment-ranking> (accessed: 10.12.2021).
4. Sovremennoe sostoyanie rynka truda v Kazhstane: broshyura / Pod red. Z.K. Shaukenovoi [The Current State of the Labor Market in Kazakhstan: Brochure brochure / Ed. Z.K. Shaukenova]. – Astana: Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan, 2017] [Elektron. resurs]. – URL: <http://www.kisi.kz/images/uploads/33/files/Dxun0PeD.pdf> (accessed: 10.12.2021).
5. Ayhan GENÇLER, Recep SEYMEK, Arif AKBAŞ. A Contemporary Overview Labour Market of Kazakhstan. Asian Journal of Humanities and Social Studies. Volume 02 – Issue

05, October 2014.

6. Victoria Strokova, Angela Elzir and David Margolis. Labor Market Outcomes Kazakhstan. 2016 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank 1818 H Street NW, Washington, DC.
7. OECD Skills Strategy Kazakhstan ASSESSMENT AND RECOMMENDATIONS. REPORT SUMMARY. 2021. [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.oecd.org/countries/kazakhstan/OECD-Skills-Strategy-Kazakhstan-Report-Summary.pdf> (accessed: 10.12.2021).
8. Rynok truda Kazakhstana. Razvitiye v usloviyah novoj real'nosti. Centr razvitiya trudovyh resursov. Sentyabr', 2021. [The labor market of Kazakhstan. Development in a new reality. Center for Human Resources Development. September, 2021] [Elektron. resurs]. – URL: <https://iac.enbek.kz/ru/node/1179> (accessed: 10.12.2021).
9. Youth employment problems in the labor market of Kazakhstan. Revista Espacios. Vol. 40 (Issue 42) Year 2019. Page 30. [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.revistaespacios.com/a19v40n42/a19v40n42p30.pdf> (accessed: 10.12.2021).
10. Al'shanskaya A. Centry zanyatosti naseleniya protiv molodezhnoj bezraboticy: zamanchivye perspektivy ili «gluhoy nomer»? Fond «Soros» [Employment centers against youth unemployment: tempting prospects or "deaf number"]. [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.soros.kz/ru/employment-centers-against-youth-unemployment/> (accessed: 10.12.2021).
11. Nurzhanova G.I., Niyazbekova S.U., Nurpeisova A.A., Imangozhina Z.A., Satenova D.E. Youth Labor Market Analysis and Assessment of the Republic of Kazakhstan. International Scientific Conference "Far East Con" (ISCFEC 2020). Advances in Economics, Business and Management Research, volume 128
12. Maarten van Klaveren, Kea Tijdens, Melanie Hughie-Williams, Nuria Ramos Martin. An Overview of Women's Work and Employment in Kazakhstan. Amsterdam, Netherlands, March 2010. [Elektron. resurs]. URL: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Country_Report_No10-Kazakhstan_EN.pdf (accessed: 10.12.2021).
13. Zhanna Khamzina, Yermek Buribayev, Binur Taitorina & Gulzira Baisalova. Gender Equality in Employment: A View from Kazakhstan. Annals of the Brazilian Academy of Sciences. An Acad Bras Cienc (2021) 93(4). [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.scielo.br/j/aabc/a/TdWKMx4DHBWV8bXhFCF5ykC/?format=pdf&lang=en> (accessed: 10.12.2021).
14. Qarmys G.S. Sovershenstvovanie gosudarstvennogo regulirovaniya rynka truda Kazakhstana v usloviyah cifrovizatsii. Dissertatsiya na soiskanie stepeni doktora po profilyu. Akademiya gosudarstvennogo upravleniya pri Prezidente RK, 2020. [Improving state regulation of the labor market of Kazakhstan in the context of digitalization. Dissertation for the degree of doctor in the field. Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan, 2020] [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.twirpx.com/file/3384147> (Accessed: 10.12.2021).
15. Tulejbaeva A.S. Razvitiye mezhdunarodnogo rynka truda v usloviyah sovremennoj tekhnologicheskoy transformatsii. Dissertatsiya na soiskanie stepeni doktora filosofii (PhD) [Development of the international labor market in the context of modern technological transformation. Thesis for the degree of Doctor of Philosophy (PhD). Kazakh National University named after Al-Farabi] fatherlands. scientific cons. M. S. Tulegenova; abroad. scientific cons. L. Rear; KazNU them. al-Farabi. – Almaty, 2021. – 123 p. - Bibliography: p. 114-121.
16. Bekkhozhaeva A.K. Metodologiya statisticheskoy ocenki sostoyaniya i razvitiya rynka truda Respubliki Kazahstan. Dissertatsiya na soiskanie uchenoy stepeni kandidata ekonomicheskikh nauk [Methodology for statistical assessment of the state and development of the labor market of the Republic of Kazakhstan. Dissertation for the degree of candidate of economic sciences. Moscow State University of Economics, Statistics and Informatics]. – Moskva, 1998.
17. Employment to population ratio, 15+, total (%) (modeled ILO estimate) [Elektron. resurs] // URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMPTOTL.SP.ZS?locations=KZ-KG-TJ-TM-UZ> (accessed: 10.12.2021).
18. Zanyatost'. Mezhdunarodnaya organizatsiya truda. [Employment. The International Labour Organization] [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/employment/lang-ru/index.htm> (Accessed: 12.12.2021).
19. Rynok truda arabskikh stran v HKHI veke: kontury i specifika razvitiya. Mirovoe nasledie i nacional'noe hozyajstvo. Izdanie MGIMO MID Rossii. [The labor market of Arab countries in the 21st century: contours and specifics of development. World heritage and national economy. Edition of MGIMO MFA of Russia] [Elektron. resurs]. – URL: <https://mirec.mgimo.ru/2010/2010-03/rinok-truda-arabskikh-stran> (accessed: 10.12.2021).
20. Sustainable Development Report 2021. By Jeffrey D. Sachs, Christian Kroll, Guillaume Lafortune, Grayson Fuller, and Finn Woelm. [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.sdindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/> (accessed: 12.12.2021).
21. Issledovanie ekonomicheskikh vozmozhnostej selskikh zhenshchin dlya vklucheniya

- v ekonomicheskuyu povestku Pravitel'stva v kachestve otdel'noj kategorii social'no uyazvimogo naseleniya [Study of the economic opportunities of rural women to be included in the economic agenda of the Government as a separate category of socially vulnerable population] / ZH. A. Kulekeev, B. K. Turekhanova, O.A. Tuleuov, A.A. Urazalieva, K.T. Kovyazina, S.R. Orazbekova, A.B. Bauyrzhan. – Nur-Sultan: CIPE, 2019. – 79 s.
22. Zhenshchiny v ekonomike. Obzor mezhdunarodnoj i rossijskoj povestki, aprel' 2021. [Women in the economy. Overview of the international and Russian agenda] [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.economy.gov.ru/material/file/02090295bcd4ea1c2118345013887584/100441062.pdf> (Accessed: 15.12.2021).
23. Kulekeev ZH. , Turekhanova B., Ismurzina G., Orazbekova S. Social'nyj portret samozanyatogo naseleniya v yuzhnyh regionah Respubliki Kazahstan. / – Almaty, 2018. – Kazstatinform – 124 s., 80 tabl., 30 il. [Social portrait of the self-employed population in the southern regions of the Republic of Kazakhstan] [Elektron. resurs]. – URL: https://www.soros.kz/wp-content/uploads/2018/06/social_portrait.pdf (Accessed: 10.12.2021).
24. Kurmanbekov A. Obzor rynka truda v Kazahstane. April', 2019. [Overview of the labor market in Kazakhstan] [Elektron. resurs]. – URL: <https://halykfinance.kz/download/files/company-documents/research/labour2019.pdf> (Accessed: 10.12.2021).
25. Ekonomicheskij rost, vedushchij k uvelicheniyu zanyatosti. [Economic growth leading to increased employment] [Elektron. resurs]. – URL: <https://www.ilo.org/moscow/dw4sd/themes/employment-rich/lang-ru/index.htm#19> (Accessed: 15.12.2021).
26. ILO. Decent Work Country Diagnostics - Technical Guidelines to draft the Diagnostics Report. Geneva: ILO, 2015.